

singulariter et distincte determinari debet, sive per proprium nomen, sive per aliquod pronomen, aut per quælibet alia signa sufficienter designetur. Aliquando vero fertur censura contra singularem personam, quamvis occultam; et tunc designari debet sub aliqua conditione, vel per habitudinem ad delictum, ut, v. gr., *excommunico eum, qui hoc fecit, nisi satisfaciat*. Aliquando denique fertur censura in generali; et tunc etiam generaliter designantur personæ sub habitudine, seu denominatione talis delicti, ut, *omnes hæretici, aut, percussores clericorum, etc.*

16. *Formam censuræ debere significare de præsentis et practice effectum.* — Quinto necessarium est formam ferendi censuram ita esse determinatam, ut de præsentis et practice significet ipsam censuram, ut actu effectam per talem sententiam aut legem, seu per talia verba. Quod maxime observatur ab auctoribus in his censuris quæ jure feruntur, et in generalibus quæ feruntur ab homine; nam in iis, quæ absolute feruntur ab homine contra certam personam, res est clara; oportet enim, ut per verbum de præsentis, quod indicet voluntatem judicis, censura feratur, ut notarunt auctores omnes in principio citati. Unde si utatur verbo de futuro, ut, *excommunicabo, aut, excommunicandus erit*, non feret censuram, ut constat; idemque censeo de his verbis, *præcipio excommunicari*, quia non continent executionem, sed præceptionem. Et ex vi sua suspendunt actum in futurum.

17. *Quid si forma per hoc verbum, excommunicetur, etc., feratur.* — Sed quid, si in actu exercito dicat, *excommunicetur*? videtur enim illa forma invalida, quia etiam dicit habitudinem ad tempus futurum, non executionem de præsentis. Aliunde vero apparet sufficiens; nam in forma baptismi sufficit verbum illud, *baptizetur Petrus, etc.*, quamvis illa etiam significare debeat actum præsentem; ergo idem erit in illa excommunicandi forma, *excommunicetur*. Quocirca illud verbum æquivocum videtur; nam, si sit practice imperativum, ita ut sit sensus, *excommunicetur mea potestate*, æquivalet huic formæ, *excommunicatus sit, aut maneat*; et in hoc sensu erit sufficiens; nam etiam in sacramentali iudicio censetur in eo sensu sufficiens ea forma, *absolvatur Petrus*, quamvis peccatum sit ea uti, ut supra dixi; ergo a fortiori similis locutio in eodem sensu sufficit in præsentis. Tamen, si verbum illud, *excommunicetur*, sit quasi præceptum datum alteri, ut illud exequatur,

clarum est nihil per se efficere; et quia communi usu omnium in hoc sensu proferri solet, ideo moraliter censetur insufficiens ad hunc effectum. Atque hoc maxime observandum est in præceptis seu legibus ferentibus censuram; nam quoties utuntur simili verbo, *excommunicetur, suspendatur, etc.*, non inferunt censuras ipso jure, sed præcipiunt iudicibus, ut eas imponant, ut notavit Glossa, in cap. 2, § 1, verb. *Innodetur*, de Hæret., in 6, et est communis sententia Canonistarum. Qui consequenter asserunt, verbum optativi et subjunctivi non sufficere, quod est per se manifestum; neque ea verba sunt in usu.

SECTIO III.

Quibus verbis indicetur censura latæ sententiæ vel ferendæ.

1. *Quoties in ferenda censura ponitur particula, ipso facto, etc., etiamsi verbum sit de futuro, significat effectum præsentem.* — Ad majorem declarationem formæ ferendi censuram necessaria præsens quæstio est, quia variæ sunt formulæ, quibus jura, et Prælati præcipientes utuntur ad censuram ferendam, et non semper constat, an ipsi imponant vel imponi jubeant. Et ideo advertendum est, censuram, quæ per jus ipsum fertur, interdum appellari censuram *ipso jure*, quia ipsum jus fert illam sub ea conditione, si ipsi non obediatur; aliquando dici censuram *ipso facto*, quia posito facto seu inobedientia talis legis, statim, nulla alia spectata sententia vel declaratione, incurritur; et ideo etiam dici solet *latæ sententiæ*, quia per ipsam legem lata est sententia de illa, etiam ante commissum delictum; illa ergo tria, *ipso jure, ipso facto, et latæ sententiæ*, eadem rem significant, quamvis diversa consideratione ad eam significandam sint imposita. Quocirca, quotiescumque in lege aliquod horum verborum ponitur, satis clarum est illam esse sufficientem formam, ut lex per se ipsam censuram inferat. Et quidem, si talia verba adhibeantur (ut ita dicam) in actu signato, res est manifesta, adeo ut licet contingat aliquam ex illis dictionibus conjungi verbo de futuro, nihilominus limitent illud, et trahant ad significantam actualem effectum censuræ. Est accommodatum exemplum in cap. Si religiosus, de Elect., in 6: *In pœnam præsumptionis illius, electio eadem ipso facto viribus vacuetur omnino*, ubi verbum *vacuetur*, per se sump-tum, solum significaret electionem fore irri-

tandam; tamen propter adjectionem particule *ipso facto*, sine dubio per talem legem fit irrita electio; et verbum *vacuetur* aut non habet vim futuri, sed vim efficacis imperii ex tunc operantis; vel, si sumatur ut futurum, intelligatur respectu illius temporis, quo lex lata est, non respectu illius, quo postea delictum committitur. Similia sunt, et eodem modo interpretanda verba illa: *Decernimus ipso jure fore suspensos*, in cap. Provida, de Elect., in 6, vel, *volumus eo ipso fore suspensos*, in cap. Cupientes, § Cæterum, eod. tit. Nam illud, *eo ipso*, perinde est ac *ipso facto*. Idem habetur in Clement. 1, § Verum, de Hæret.

2. *Quid si particula illæ non in actu signato, sed exercito ponantur.* — At vero, quando similes particule formaliter non adhibentur, sed in actu exercito, tunc attendenda est vis et significatio verborum, maxime prout sunt in frequenti usu juris, ut nimirum virtute contineant aliquam ex dictis particulis. Ut, quando lex fertur per verba, quæ per se ferunt prolationem sententiæ actu inferentis pœnam, tunc planè continet censuram latæ sententiæ, ut si lex dicat: *Excommunicationis sententia duximus innodandum, vel, excommunicationis sententia innodantes*. His enim verborum formis utitur Bonifacius VIII, ad inferendam ipso jure excommunicationem, c. unico de Schismat., in 6. Similem vim habent illa verba: *Sententiam excommunicationis incurrat, vel, Ecclesiastico subiaceat interdicto*. Quibus utitur Gregorius X, in c. unico de Injuriis, in 6. Item illa: *Excommunicationis sententiæ se noverint subjacere*, quibus utitur Alexander IV, in c. 2 de Hæreticis, in 6. Idem indicari solet aliis verbis, quæ significant, ipso facto, sine interventu alterius rei censuram contrahi, sive id fiat per verba de præsentis, ut antea dicebamus, sive per verba de præterito, ut in Clementina 1, de Pœnis: *Sit hujus nostræ constitutionis auctoritate anathematis mucrone percussus*. Vel, ut in cap. Præterea, 2, de Appellat.: *Si hoc feceris, te excommunicatum esse cognoscas*. Similia exempla sunt frequentia in jure, ut videre licet in cap. ultimo de Rebus Eccles. non alien., in 6, et in cap. ultimo de Pœnis, in 6. Ex quibus colligi potest fere generalis regula, quando lex imponit hanc pœnam per verbum præsentis, aut præteriti, ipso jure imponi. De qua videri possunt juris interpretes cum Glossa, in verbo *Sub anathemate*, in cap. unico de Sagittar.; et Glossa,

cum textu in leg. *Si quis in tantam*, C. de Transactionibus.

3. *De forma, excommunicationem noveris te incursum.* — Solet autem dubitari de his verbis: *Excommunicationem aut suspensionem noveris te incursum*. Aliqui enim putant continere censuram ipso facto, ex Clementina ult. de Pœnis. Ibi tamen additur expresse verbum, *ipso facto*; sicut etiam in cap. 1 de Usur., in 6; et ideo Felinus, in cap. Rodolphus, de Reser., num. 28, negat illa verba præcise sumpta sufficere. Et revera est probabile, quia in rigore illa verba sunt tantum de futuro. Nihilominus tamen timenda sunt, quia non significant censuram esse ferendam, sed contrahendam ex vi talis legis, atque adeo ipso facto. Unde illud futurum solum videtur respicere tempus, quo talis lex fertur; et ideo probabilius videtur illa verba sufficienter indicare censuram ipso facto.

4. *De forma, anathema sit.* — Item quæri solet de his verbis, *anathema sit*. Nam Glossa, in c. final. de Foro compet., negat per ea ferri, sed solum comminari anathema; sed est omnino falsa sententia; nam graviora sunt illa verba, quam hæc, *excommunicatus sit*; at hæc continent sententiam latam; ergo et illa; sunt enim executiva, sicut hæc, *excommunicatus maneat*, et similia. Estque illa forma anathematizandi frequens in Conciliis adversus hæreticos; et præsertim in Concilio Trid., et ex Concilio Gangrensi referuntur multa in Decreto, dist. 30, ubi in c. 16, satis declaratur per illam formam abscondi hæreticos ab Ecclesia.

5. *De aliis particulis.* — Rursus quæri potest, an hæ particule, *ex tunc, mox, statim, omnino, prorsus*, et similes, declarent satis censuram ipso jure latam. Aliqui enim affirmant absolute, ex Panormitano in c. Si diligenti, num. 18, de Foro compet.; sed ibi solum meminit horum verborum, *ipso facto*, vel *eo ipso*; de quibus jam diximus. Quapropter de illis particulis judicandum existimo juxta exigentiam verborum, quibus adjunguntur. Nam si dicatur, *statim excommunicetur*, non sufficet; secus si dicatur, *statim, aut ex tunc excommunicatus sit*, ut in c. Quam sit, de Elect., in 6, dicitur: *Ex tunc se noverit eo ipso privatum*.

6. *De forma, sub pœna talis censuræ.* — Tandem dubium est de hac forma: *Sub pœna talis censuræ*. Et ratio dubitandi esse potest,

quia hæc forma est ejusdem rationis: *Sub interminatione anathematis*, quæ usitata est in jure, ut patet in c. Clericis, Ne Cleric. vel mon., et in cap. Relatum, § ad hoc, de Jure patronatus, in 6. Et tamen illa verba continent censuram ipso jure latam, ut colligitur ex cap. 1, de Eo qui fur. ord. susc.; nam absolute censetur indigere sic excommunicatus. Idemque colligitur ex cap. Salonitanæ, dist. 63, in verbis illis: *Quod ei sub excommunicationis interpositione mandamus*. Ubi Glossa refert varias opiniones; nam quidam censent his verbis contineri censuram ipso jure latam; alii variis distinctionibus utuntur. Veritas autem est, illis verbis præcise sumptis non ferri, sed comminari censuram; quod verum est tam in censura lata ab homine, quam a jure, quia non plus significant illa verba ab uno, quam ab alio prolata. Ratio autem est, quia in illis verbis nullum est, quod latam sententiam indicet; sed ut minimum sunt indifferentia, et abstrahunt a censura, tam lata quam ferenda; et hoc ipso, de ferenda potius quam de lata interpretanda sunt. Tum quia odia restringenda sunt, et in mitiorem partem interpretanda. Quod principium non solum in jure interpretando, sed etiam in sententiis, vel præceptis ab homine latis servandum est, quidquid nonnulli Juristæ dicant. Tum maxime, quia hoc ipso, quod superior vel legislator sistit in illis verbis, et non ultra progreditur, non profert sententiam, neque in actu exercito infert censuram, etiam sub conditione. Solum ergo censuram comminatur, vel præcipit, ut inferatur, si subditus contumax fuerit. Et hæc est communis sententia Theologorum, Jurisperitorum et Summistarum, quos supra citavi.

7. Dixi autem hoc esse intelligendum de illis verbis præcise sumptis; nam, si addatur aliquod determinans significationem, continere poterit sententiam censuræ ipso jure lata, ut si dicatur: *Sub pœna excommunicationis, statim incurrendæ, vel, cui mox subjaceat, vel alio simili modo*. Idemque censeo, si iudex vel ante, vel post, declaret intentionis suæ esse ipso jure ferre censuram. Quod aliqui verum esse dicunt in jure Pontificio propter supremam Papæ potestatem, non vero in aliis inferioribus iudiciis. Sed certe, si verba, etiam adhibita illa interpretatione legislatoris, non satis declarant censuram ipso jure ferri, neque in jure Pontificio sufficient, quia etiam Pontifex non potest censuram in-

ferre sine sufficiente significatione exteriori; si vero in illis verbis cum adjuncta interpretatione est sufficiens significatio externa, etiam in sententiis vel præceptis inferioribus sufficet, quia significatio verborum pro omnibus eadem est; neque Pontifex novam significationem verbis adhibet, ut jura sua efficaciam habeant. Veritas ergo est, quamvis illa verba præcise sumpta non significant sententiam latam, adjuncto aliquo alio, posse illam significare, quæ additio sufficienter fit, cum iudex suam intentionem declarat esse de censura statim lata. Nam hæc est determinatio quædam illorum verborum; et ideo necesse est, ut hæc declaratio tam authentice seu juridice fiat, sicut ipsa lex vel sententia; alioqui non sufficet, quia non determinabit significationem verborum in eodem foro, seu prout in tali lege vel sententia continentur.

8. Unde verba illa, ipso jure, etc., in forma censuræ tantam vim habeant. — Hic autem occurrebat gravis et difficilis quæstio, cur videlicet in censuris ferendis illa verba, ipso jure, vel, ipso facto, tantam vim habeant, ut, posito crimine, statim inducant effectum, nulla omnino alia sententia expectata, cum tamen in aliis legibus pœnalibus hanc vim non habeant, sed semper expectanda sit sententia saltem declaratoria criminis, ut pœna incuratur, juxta communem sententiam. In qua re, et in differentia assignanda multum laborant auctores, et varie respondent juxta varias sententias supra relatas, sed non satisfaciunt, quia supponunt, humanas leges non posse alias pœnas ipso facto imponere, cujus oppositum nos docuimus. Et ideo dicendum existimo omnes leges, quæ pœnam sub illa forma imponunt, aliquid proprium et peculiare operari, quod non operarentur, si simpliciter, et absque tali forma pœnam comminarentur. Et hoc probat ratio facta; et quia tales particule non frustra, neque sine fructu adhibentur. Quid autem in unaquaque lege operentur, ex qualitate materiæ, et pœnæ, et ex communi usu, et consuetudine, et (si fieri potest) ex aliarum legum interpretatione accipiendum est. Hæc enim omnia non eodem modo concurrunt in omnibus legibus pœnalibus; et ideo non oportet, ut omnes eundem modum operandi vel obligandi habeant, quamvis in aliqua verborum forma similes exterius videantur. In præsentem ergo, illa forma ferendi censuram per legem efficax est illius, quia et materia legis, et pœna ipsa id patitur, et communis Ecclesiæ usus; et ipsa

rum legum consensio, et communis ac necessaria interpretatio id requirit, ut ostensum est.

SECTIO IV

Utrum forma ferendi censuram possit esse sub conditione ad causam censuræ pertinente.

1. *Conditio formæ censuræ duplex*. — Duobus modis intelligi potest, censuram ferri sub conditione. Primo sub conditione pertinente ad causam censuræ ferendæ, id est, sine qua non est completa causa ad ferendam censuram; et completa conditione, causa etiam censuræ completur. Secundo sub conditione impertinente ad causam vel rationem censuræ, quæ potest esse, aut conditio de re præterita, vel præsentem, aut futura, ut si quis ita ferat sententiam: *Excommunico, qui tale delictum fecerit, si est ignobilis, aut, res talis evenerit*.

2. *Censura potest ferri sub conditione ad causam ejus pertinente*. — Priori modo non est dubium, quin forma ferendi censuram possit esse conditionalis, sive ab homine, sive a jure feratur; imo raro censura fertur, nisi sub hac forma conditionata. Et ratio est, quia censura non fertur nisi ratione delicti, nec pure fertur propter delictum jam commissum ut sic, regulariter loquendo, et utrumque ostendemus disputatio sequente, sed fertur semper in oramine ad futurum. Ut, v. gr., si peccatum jam commissum sit, fertur in ordine ad satisfactionem, vel emendationem illius, quia hæc pœna medicinalis est; vel, si non sit commissum, fertur in ordine ad observationem alicujus mandati, tum quia hæc pœna etiam est medicina præservativa; tum etiam quia est medium ad constringendos subditos, ut præceptis obediunt. Ergo in censura ferenda semper includitur aliqua conditio, scilicet, Nisi satisfeceris, vel nisi mandatum impleveris, aut, si tale peccatum commiseris, hanc vel illam censuram incurres. Atque hic modus ferendi censuram universalis est in omnibus censuris, quæ ipso facto feruntur, ut facile constare potest ex omnibus decretis, quæ in sectione præcedente adducta sunt; suntque innumera similia in jure, quæ supervacaneum esset nunc referre. Idemque est in generalibus sententiis, seu mandatis censuram ipso facto incurrendam continentibus; nam hæc fere similia sunt legibus ipso jure ferentibus censuras, ut mox dicemus.

3. *Etiam censura ab homine sub illa con-*

ditione ferri potest. — De censuris autem, quæ ab homine feruntur in particulares personas propter peculiare delictum, res est magis dubia, quia tunc absolute, et sine ulla conditione videtur talis pœna imponi. Quæ difficultas in primis videtur habere locum in suspensione, et interdicto, quæ semper absolute feruntur, propter delictum commissum. Sed de hoc infra ex professo est disputandum; nunc dicitur, vel nullum esse inconveniens id admittere, vel tunc illas non ferri sub ratione propriæ censuræ, sed sub ratione puræ pœnæ vindicativæ. Deinde esse poterat difficultas de quacumque censura, etiam excommunicationis, quando post consummatam contumaciam, seu elapsam terminum, intra quem fuerat sub conditione posita, jam absolute fertur, quia tunc non videtur includere conditionem ullam, sed illam jam supponere. Eadem vero est responsio. Forte enim nullum est inconveniens id admittere, quia licet possit censura sub prædicta conditione ferri, non oportet, ut hoc sit de intrinseca ratione ejus. Tangitur vero in illa difficultate quæstio, an post expletum terminum contumaciæ, seu conditionem sub qua ab homine posita est in particulari, necessaria sit nova sententia, ut ipsa incuratur, vel solum ut declaretur seu denunciatur. Sed hoc infra tractandum est, et ibi hoc punctum commodius expeditur.

Possitne censura ferri ab homine sub conditione peccati in futurum committendi.

4. *Juri divino, aut naturali non repugnat ita ferri*. — Hic vero dubitari solet primo, an censura possit ab homine ferri in generali sub conditione peccati in futuro committendi, id est, *Si quis commiserit tale peccatum, excommunicatus sit*. In qua quæstione nullam rationem dubitandi video, si solum divinum jus, aut (illo supposito) puram rationem naturalem spectemus, quia hic modus ferendi censuram per se nihil habet contra rationem. Item quia, si per legem id fieri non est contra rationem naturalem, cur erit, fieri per hominem? Dicunt aliqui, quia homo fert censuram ut iudex; iudex autem non potest ferre sententiam nisi de iis, quæ novit; et ideo solum potest eam ferre in particulari, de facto sibi juridice noto. Sed hoc ad summum probat de sententia declaratoria censuræ jam contractæ, non vero de illativa ipsius censuræ; alioqui etiam per legem inferri non posset;

nam lex ab homine fit, et virtute continet hujusmodi sententiam. Item, etiam sententia, cum in particulari fertur sub conditione, ut explicuimus, non supponit notitiam illius peccati, et inobedientiæ, ratione cujus proxime censura contrahitur. Unde dicendum est, quando iudex per sententiam absolute infert pœnam, tunc necessario debere supponi notitiam delicti; quando vero infert illam solum sub conditione pendente a tempore futuro, non oportere, ut supponatur notitia delicti jam facti; nam id repugnat; sed satis esse, ut cognoscatur delictum esse dignum tali pœna, et quod illa imponatur, ut contrahenda, quando in re fuerit commissum delictum. Itaque si in solo jure divino, et naturali sistamus, hoc non est per se, et intrinsece malum.

5. *An repugnet juri positivo.* — *Communis Canonistarum opinio.* — Dubitari ergo solum potest, an jure positivo prohibitum id sit. Ita enim apparet ex cap. Romana, § Caveant, de Sent. excom., in 6, ubi specialiter sermo est de sententia excommunicationis, quamvis illa particula, *excommunicationis*, desit in antiquioribus codicibus, ut ibi notatur in margine. Igitur ibi prohibentur iudices, ne censuras ferant per sententias conditionatas pro futuris culpis, sub hac forma: *Si tale, vel tale fecerint, excommunicati sint.* Neque etiam pro culpis jam commissis, sub illa forma: *Si de illis intra tale tempus non satisfecerint.* Propter quem textum Canonistæ communiter concedunt hunc modum ferendi censuram esse prohibitum, ut videre licet in Abbate, in cap. Licet, num. 9, de Elect.; Covar., et citatis ab ipso, in cap. Alma mater, 4 part., § 18.

6. Addunt vero in primis, etiamsi iudex malefaciat ferendo sententiam contra illam prohibitionem, non tamen propterea censuram ejus esse irritam, sed validam, et timendam. Quod quidem verum est, quia in illo textu nullum est verbum irritans factum, neque aliquid præcipiens, quod sit de substantia et valore censuræ. Deinde tot adhibent limitationes, et exceptiones ab hac prohibitionem, ut nullam vim fere habeat textus ille; nam in summa dicunt prohiberi iudices ne hoc faciant, nisi ubi rationabilis causa subsit, in ipsa sententia exprimeunda; ipse enim Pontifex hanc ipsam declarationem in fine illius textus adhibuit. Hoc autem naturali jure cautum videtur; ergo ibi nulla prohibitio facta est, quæ proprie sit de jure

positivo. Accedit, quod in cap. A nobis 4, extra de Sent. excom., interrogatus Clem. III, de hac forma excommunicandi: *Quisquis furtum fecerit, excommunicatus sit*, dicit comprehendere omnes subditos, et simpliciter illam approbare videtur. Verum est hoc jus esse antiquius, sed cum per illud jus non expresse revocetur, neque aliquid statutum sit, quod absolute illi repugnet, non est cur dicamus esse abrogatum. Eo vel maxime, quod videmus illud antiquum jus communi Ecclesiæ consuetudine retentum esse; modus enim ille ferendi censuram adeo est usitatus ab Ecclesiasticis iudicibus, tam inferioribus quam superioribus, vidente etiam, et tacente ipso Summo Pontifice, ut nulla ratione affirmare possimus illud esse contra Ecclesiæ prohibitionem.

7. *Cap. Romana, de Sent. excom., in 6, exponitur.* — Unde, si in illo cap. Romana, talis prohibitio contineretur, per contrariam consuetudinem videretur abrogata. Re tamen vera existimo ibi non contineri absolutam prohibitionem, sed admonitionem quandam, per quam iudices Ecclesiastici sui officii admonentur, ne facile hujusmodi sententias proferant, sed magna circumspectione et cautione. Hanc enim vim in omni proprietate et rigore habet verbum illud, *Caveant.* Et hoc etiam indicant omnes illæ moderationes, quæ in illo textu adhibentur, scilicet, *nisi mora, vel culpa præcesserit, aut alia rationabilis causa subsit.* Solum videtur illo jure positivo additum, ut hæc causa in ipsa sententia exprimat. Quod fortasse ideo factum est, ut iudices prudentiores sint in hoc modo ferendi censuram. Illa vero circumstantia non est adeo necessaria, ut pertineat ad substantiam talis actionis; imo nec tam gravis, ut obliget sub peccato mortali. Unde in usu sæpe omitti existimo.

8. *Prior opinio.* — Quæret vero aliquis consequenter, quid discriminis sit inter censuram ipso jure latam, et eam, quæ fertur per generalem sententiam hominis sub prædicta conditione de futuro. Videntur enim nihil omnino differre, quia etiam illa hominis sententia est quoddam præceptum: præceptum autem, et jus idem esse videntur, et per transgressionem talis præcepti ipso facto incurritur censura; ergo nulla est differentia. Hanc quæstionem tractat Covarr., dict. cap. Alma mater, 4 part., § 10, num. 2, ubi ex sententia aliorum Canonistarum ait, censuram generaliter ab homine latam pro futuris

culpis similem esse illi, quæ fertur per statutum vel legem. Unde quædam ex illis vocibus, quibus censura ab ipso jure lata explicari solet, possunt satis proprie convenire in censuram latam ab homine per generalem sententiam pro culpis futuris; nam etiam illa dici potest censura latæ sententiæ, et ipso facto, nam et de illa lata est sententia conditionata ante factum, et per factum statim contrahitur, nulla alia sententia vel actione intercedente. Atque ita Ugolinus, dicto lib. de Cens., tab. 4, cap. 9, § 6, definiens censuram latæ sententiæ, dicit esse illam, quæ a jure, vel ab homine generaliter fertur sub prædicta forma. Verumtamen prædicta ratione etiam censura in specie et in particulari lata illo modo pro futura culpa dici potest latæ sententiæ, et ipso facto, ut per se constat.

9. *Posterior et verior opinio.* — Nihilominus alii existimant, illas censuras, seu modos ferendi censuras esse diversos, dum a jure, vel ab homine per generalem sententiam feruntur. Refertque Covarruvias supra Henricum, et alios constituentes octo differentias inter illas, et ipse nonnullas ibidem tradit. Quod vero ad nos spectat, duæ videntur esse præcipuæ. Prior est, quia censura lata per statutum respicit territorium, seu diocesim ferentis illam, et intra illam obligat, et non extra; sententia vero respicit personas, et consequenter obligat illas, ubicumque sint. Quæ differentia latius a nobis explicabitur infra, dum agemus de iis, qui ab altero excommunicari possunt; attingit enim propriam materiam illius disputationis. Altera differentia est, quia censura per legem lata ex se est perpetua, sicut et ipsa lex; et ideo durat, et efficaciam habet etiam post mortem legislatoris. At vero censura, quæ fertur per sententiam, non est de se perpetua, sed pendet (ut ita dicam) in fieri et in esse a iudice. Ideoque si iudex moriatur, aut amittat jurisdictionem, antequam talis sententia effectum habeat, amittit suam vim, ut in sequenti § ostendemus.

Possitne censura ab eo, qui non vivit, fieri.

10. *In censura a jure feri potest.* — *Non autem in censura ab homine.* — *Ratio posterioris partis.* — Ex dictis enim definitur quæstio, quam supra huc remisimus, an censura possit fieri ab eo qui jam non vivit. Distinguendum est enim, quia vel censura est a jure, vel ab homine. In censuris a jure

contingere potest ut censura fiat, quando præcipua causa censuræ jam non existit; illa enim causa fuit legislator, a cujus voluntate et potestate lex vim habet, qui post mortem censuram operatur per legem, tanquam per instrumentum separatum, quod permanet, et in virtute retinet voluntatem, et efficaciam legislatoris. At vero in censuris, quæ feruntur ab homine, nunquam fieri potest, ut post mortem inferentis, censura ipsa esse, aut ligare incipiat, etiamsi per generalem sententiam pro futuris culpis lata sit. Hæc est communis sententia Canonistarum cum Glossa, in cap. A nobis 4, verb. Non nisi, de Sent. excom., ubi Abbas, num. 42, et in cap. Ad hoc, num. 9, de Clericis non resident.; Tabiena, verb. Excommunic. 2, num. 10; et Navarr., in cap. Placuit, de Pœnit., dist. 6, num. 35 et 461; et late Ugolin., dict. tab. 4, cap. 2, § 2, et cap. 9, § 4. Qui omnes nec textum, nec firmam aliquam rationem afferunt ad hanc posteriorem partem confirmandam. Solum aiunt sententiam respicere statum præsentem iudicis; unde, cum iudex in eo tempore, quo impletur conditio, jam non sit iudex, eo quod jam non sit, nec sententia ejus jam habet vim sententiæ, et ideo ligare non potest. Prima propositio, quæ est fundamentum totius rationis, ita declaratur, nam sententia lata sub conditione, ideo, impleta conditione, incipit habere effectum, quia moraliter existimatur, ac si tunc ferretur; quod Juristæ aiunt fictione juris tunc ferri, ac si esset absoluta; ergo, ut talis sententia effectum habeat, necesse est, ut qui eam tulit, adhuc sit habilis ad ferendam illam; ergo si tunc jam non vivat, aut jurisdictionem, vel jurisdictionis usum non habeat, sententia, proat tunc lata, nulla est, et consequenter nullum potest habere effectum.

11. *Impugnatur ratio.* — Hæc autem ratio videtur posse applicari ad censuram jure latam; nam tunc etiam moraliter existimatur legislator, ut actu prohibens et ferens censuram, quando impletur conditio; ergo etiam oportebit, ut pro eo tempore sit habilis; ergo ut vivat, et jurisdictionem habeat. Quod si respondeatur, satis esse, quod mandatum ejus vivat, et firmum maneat, idem dici poterit de sententia; nam hoc est quod quærimus, cur etiam sententia non vivat, et firma maneat, vel cur magis dependeat a præsentem statu superioris, vel cur potius in sententia quam in lege fingatur superior ut

actu ferens illam. Eo vel maxime, quod et in tali lege includitur virtute sententia, ut supra dixi; et illa generalis sententia etiam est quoddam mandatum prohibens actum sub tali censura. Accedit, quia, quod talis sententia vires amittat per mortem ejus, qui illam tulit, vel est ex natura rei, vel ex jure positivo; hoc posterius non ostenditur; prius autem dici non potest. Alias, licet superior expresse declaret, ut illa sententia vim habeat, etiam post mortem suam, donec a successore revocetur, id non consequetur, quia illa voluntas excedit jurisdictionem ejus; hac enim sola ratione existimari potest hoc esse contra jus naturæ. Consequens autem est falsum, nam Romanus Pontifex interdum adhibet illam clausulam in hujusmodi sententiis, ut fecerunt Gregor. XIII, et Pius ac Sixtus V, in bulla Cœnæ Domini, ut notavit Navarr., num. 27, cap. 73. Neque enim dici potest hoc esse peculiare in Summo Pontifice; nam si hoc est contra jus naturæ, et excedit limites humanæ jurisdictionis, etiam illi repugnabit.

12. *Ex aliis principiis idem suadetur.* — Dicendum nihilominus est, prædictam communem doctrinam veram esse, et moraliter certam, utpote communi usu receptam, qui pro lege valet. Et quamvis non contineatur expresse in jure positivo, fundari tamen potest in nonnullis principiis ejus. Primum, quod odia restringenda sunt, juxta vulgarem jûris regulam. Aliud, quod mandatum expirat morte mandantis, quando res est integra, in cap. Relatum, et cap. Licet, et cap. Gratum, de Offic. deleg., et l. Mandatum, C. Mandati, et § Recte, Institut. eodem. Hic autem res censetur esse integra tempore mortis ipsius mandantis, quia nondum erat impleta conditio; et ideo ex tunc cessavit mandatum. Præterea est hoc valde consentaneum rationi naturali; nam ad bonam gubernationem pertinet, ut leges quidem stabiles sint, ut aliquid sit certum et firmum in reipublicæ gubernatione; mandata vero, quæ per modum actualis gubernationis ab hominibus dantur, non maneant perpetuo; esset enim intolerabile onus; et ideo ut cum illis moriantur, seu cessent, usu omnium receptum est. Denique, sicut homo non potest ferre censuram, quando jurisdictionem non habet, ita videtur non posse eam ferre pro eo tempore, pro quo jam non est jurisdictionem habiturus. Quod autem hoc fiat per legem, peculiare est, propter naturam et conditionem legis, ut

explicatum est. Ex quo etiam fieri videtur, ut, cum lex suo modo pendeat a consensu, et acceptione communitatis, quando aliqua lex ferens censuram acceptatur per modum statuti, et legis, eo ipso acceptetur, ut permanens quoad effectum, etiam post mortem legislatoris; quod secus est in sententia ab homine lata. Summus autem Pontifex, cum illam clausulam adhibet, extrahit talem sententiam ab hac generali ratione sententiæ, et quoad hoc condit illam per modum legis, vel statuti, quod pro sua suprema potestate, quam ab hominibus non habet, neque ab eis in illius usu pendet, facere potest, operando præter commune jus; et ideo videtur hoc esse singulare in ipso, et ad inferiores non esse extendendum.

13. *Si ante impletam conditionem iudex jurisdictionem aut usum ejus amittat sententia ab illo lata non ligat.* — Duo tamen hic advertenda supersunt. Primum est doctrinam hanc communem procedere, non solum quando ante impletam sententiæ conditionem iudex moritur, sed etiam quocumque ante prædictum tempus desinit esse iudex, aut amittit jurisdictionem, vel si eo tempore, quo impletur conditio, sit impeditus ab usu jurisdictionis, ut si sit excommunicatus, vel alia simili ratione suspensus; in his enim omnibus eventibus eadem ratio militat, nimirum, quod efficacia talis sententiæ semper pendet a potestate et jurisdictione ferentis; neque enim ob aliam causam pendet a vita illius, nisi quia pendet a potestate, quæ vitam supponit; ergo quacumque ratione potestatem, vel usum potestatis amiserit, sententia vim suam amittit. Præterea, hujusmodi sententia conditionata effectum habet eo tempore, quo impletur conditio, ac si tunc esset pronuntiata, et non retrahitur, ut est communis sententia, quam recte declarat, et confirmat Covarr., in cap. Alma mater, part. 4, § 40, num. 6; ergo ut valida sit, et effectum habeat, semper necesse est, eo tempore, quo impletur conditio, qui illam tulit, habere potestatem legitimam et expeditam ad ligandum alium.

14. *Si cum impletur conditio iudex habeat jurisdictionem, etiam si interrupta fuerit, sententia ligat.* — Non autem si illam omnino amittat, licet iterum eligatur. — Dico tamen hoc esse necessarium pro eo tempore, pro quo impletur conditio, quia non est necesse, ut toto tempore, quo expectabatur conditio, iudex continue habuerit eundem usum potestatis;

nam licet interim fuerit excommunicatus, v. gr., si postea absolvatur, ac tandem, cum impletur conditio, invenitur habilis ad ferendam censuram, id satis est. Quamquam in hoc aliud esse videatur, si in eo medio tempore iudex fuit tantum suspensus ab usu jurisdictionis, vel si fuit omnino suo munere et jurisdictione privatus, et postea restitutus, vel iterum electus; nam in priori casu procedit quod dictum est, non vero in posteriori. Et ratio discriminis est, quia quando iudex non privatur officio et potestate, sed suspenditur ab usu ejus, non annullatur omnino sententia conditionalis ab illo lata, sed suspenditur etiam; quare, ablato impedimento ab ipso iudice, tollitur etiam respectu talis sententiæ, et eadem perseverat usque ad tempus conditionis implendæ. At vero, quando iudex omnino amittit officium vel jurisdictionem, quodlibet mandatum et sententia, pendens a futura conditione, prorsus extinguitur, extincta potestate, a qua pendebat; et ideo etiam si illa eadem persona iterum ad idem munus assumatur, nisi iterum ferat similem sententiam, nullum sortietur effectum prior sententia, etiam si conditio impleatur. Unde ita censendum est de illo iudice, ac si habuisset alium successorem a se distinctum, quia revera quoad mutationem potestatis perinde se habet, ac si facta fuisset in persona distincta; quod autem persona sit eadem, materiale quid est respectu actionum et effectuum talis potestatis.

15. *Corollarium ex dictis.* — Ex quo etiam mihi obiter colligo, quando priori modo contingit, tempore, quo expletur conditio, iudicem habere suspensum usum potestatis, et ideo pro tunc etiam impediri censuram, si post illud tempus tollatur suspensio illa a iudice, posse etiam sententiam recuperare vim suam, si talis sit conditio, ut toto illo tempore durare possit, et per totum etiam illud compleatur. Exemplis declaratur; nam si iudex tulit sententiam excommunicationis: *Si homicidium, vel perjurium commiseris*, et quis falso juraverit eo tempore, quo ipse iudex suspensus est, vel excommunicatus, neque tunc contrahet censuram, quia tunc ipse iudex inhabilis est ad ferendam illam; neque postea, etiam si ablata sit iudicis suspensio, quia conditio solum pendebat ex illo actu, et ex illo puncto temporis, in quo delictum commissum fuit; et postea nulla fuit nova contumacia. At vero si forma censuræ fuisset hæc: *Nisi intra mensem restitueris, vel satisfeceris,*

excommunicatus sis, et cum compleatur illud tempus, iudex sit suspensus, qui tunc non restituit, non statim contrahit censuram, propter rationem dictam; postea tamen ablata a iudice suspensione, si subditus perseveret in non restituendo, ligabitur prædicta censura, quia, ut diximus, sententia illa non fuit extincta, sed suspensa; et conditio ejus talis fuit, ut non solum pro illo puncto, vel momento, in quo tempus mensis expletum fuit, sed etiam pro toto tempore sequenti possit compleri, quia ille terminus non est præfixus ad finiendam obligationem, sed potius ad inchoandam, et ad dilatandam solutionem usque ad illum, et non ultra; et ideo illa conditio melius per negationem explicatur, scilicet: *Dummodo ultra mensem non differas solutionem.* Ac propterea quo magis ac magis differatur solutio, eo magis expletur conditio; et consequenter nova contumacia committitur in prædicto casu, atque adeo censura incurritur, quandoquidem et iudex jam habet usum suæ potestatis, et per sententiam latam, expleta conditione, satis illam exequitur. Idemque est quoties terminus præfixus conditioni talis fuerit, ut per lapsum ipsius non finiatur obligatio, sed potius major, seu vegetior fiat, ut dixit Navarrus, in Summa, cap. 21, ex cap. Cum dilecti, et Abbate ibi, n. 12, de Dolo et contumacia.

16. *Contracta semel censura non aufertur per mortem iudicis.* — Alterum advertendum erat, quamvis censura nondum contracta, et lata per sententiam conditionatam, impediatur, ut diximus, per mortem, vel depositionem iudicis, eam vero, quæ jam contracta est ex vi talis sententiæ, utpote convenienti tempore expleta conditione, non tolli, etiam si postea iudex moriatur aut deficiat, ut constat ex cap. Pastoralis, § 4 de Officio ordinarii, et ex cap. unico de Major. et obed., in 6. Et ratio est, quia censura semel contracta jam non pendet quasi in conservari a iudice, qui illam tulit; et ideo non aufertur per ablationem causæ, neque aliter, quam per propriam absolutionem, ut notavit Abbas, in cap. Anobis 4, n. 12, de Sent. excom., et inferius latius dicturi sumus.

SECTIO V.

An censura sub conditione lata comprehendat eum, qui domicilium mutavit.

1. *Difficultatis ratio.* — Hæc difficultas ex resolutione præcedentis puncti oritur. Nam,